



Visa Immonen

## Esine tulkittuna

ESIMERKKINÄ KESKIAIKAINEN  
SINETTILEIMASIN ULVILASTA

Skandinaviaan ja muuhun Eurooppaan verrattuna Suomesta tunnetaan vähän keskiaikaisia sinettileimasimia, vain kymmenkunta.<sup>1</sup> Tuore sinettileimasinlöytö keskiaikaisen Ulvilan kirkon ja kaupungin läheisyydestä on siten poikkeuksellinen. Leimasimesta tekee erikoisen myös siihen kaiverrettu kuva-aihe, joka liittää esineen Ulvilan kaupalliseen historiaan.

Leimasimen löysi metallinpaljastinharrastaja Ilkka Laine pellostä Päckiojan pohjoispuolelta kesällä 2012. Peltö kuuluu Trumetarin tilaan, ja Ulvilan kirkko sijaitsee löytöpaikalta puoli kilometriä länteen. Samalta alueelta Laine pöimi myös hevosvaljaisiin kuuluneen pronssisen kuuukkoa esittävän korun.<sup>2</sup> Pelloilta puolisen kilometriä Päckiojaa alavirtaan, joen etelärannalla, sijaitsee Ulvilan keskiaikaisen kaupungin paikka.<sup>3</sup> Päckioja laskee Kirkkojuovaan ja edelleen Kokemäenjokeen.

Sinettileimasin on muodoltaan 1200–1300-luvun silitysrautakilpi eli ritarinkilpi. Sen koko on 26,0 x 23,9 x 3,1 mm. Kilven taustapuolella keskellä erottuu pituussuuntainen kaide, joka on ir-

ronneen ja sittemmin hävinneen kädensijan jäännös. Leimasimen etupuolen kaiverruskuvioiden pahoin rapautunut. Se jakautuu kahteen osaan, ulkoreunalla kiertävään tekstinauhaan ja sen sisäpuolelle jäävään kuvioon. Inskriptio on tehty goottilaisin majuskelein: \* SIGILLVM • ALFONIS. Jälkimmäisessä sanassa kirjain N on esitetty lukusuuntaan nähden peilikuvana.

Lähin suomalainen vastine Ulvilan sinetissä käytetyille kirjasintyyppille ja kilpimuodolle on vuodelta 1321. Kilven heraldinen kuvioiden erilainen.<sup>4</sup> Tämän ja muiden samankaltaisten sinettien perusteella Ulvilan sinettileimasin ajoittuu 1300-luvulle, mahdollisesti vuosisadan alkupuolelle.<sup>5</sup>

Leimasimen keskellä oleva kuvioiden vaikeaselkoinen. Siitä erottuu pystysuora ura, johon yhtyy vasemmalla puolella yksi ja oikealla kaksi

1. Visa Immonen, *Golden Moments: Artefacts of Precious Metals as Products of Luxury Consumption in Finland c. 1200–1600, II Catalogue*. Society for Medieval Archaeology in Finland 2009, 160–163.

2. Leimasin ja koru on luetteloitu samalle Kansallismuseon numerolle 39259.

3. Aki Pihlman, Ulvila – myöhäiskeskiaikainen taajama Kokemäenjoen varrella. *Historiallinen arkisto* 78 (1982), 99–113; Tiina Jäkärä, Koetutkimukset Ulvilan keskiaikaisen kaupungin paikalla 1999. *SKAS* 1/2000, 20–21.

4. FMS (= Reinhold Hausen [toim.], *Finlands medeltidsgill*. Statsarkivet 1900) 89.

5. Vrt. esim. Bror Emil Hildebrand, *Svenska sigillier från medeltiden: 1 bandet, 1.–2. häftet*. Kongl. witterhets historie och antiquitets akademiens förlag, 1862–1867, nr 51, 52, 165, 734.



lyhempää viivaa. Ne ovat uraan nähden vinotain suuntautuen ylhäältä alaspäin. Kuvio saataisi esittää kuusipuuta. Vaikka ruotsalaisesta 1300-luvun vaakuna-aineistossa ei kuusta ole käytetty koko kilven täyttävänä kuviona,<sup>6</sup> puu ei aikalaisheraldiikassa ollut tuntematon.<sup>7</sup>

Kolmesta suorasta viivasta koostuva kuvio on luultavimmin geometrinen puumerkki. Ne olivat tunnusomaisia porvareiden vaakunoille, mutta rälssiin viittaavan silitysrautakilven ja puumerkin yhdistäminen ei ole ainutlaatuista. Esimerkiksi Thamesjoen rannalta Lontoosta on talletettu aivan samaa kilpimuotoa oleva 1300-luvulle ajoitettu pronssinen leimasin, johon on keskelle kaiverrettu puumerkki. Kilven reunaa kiertää teksti + S IACOB VAN COSVELDE. Jacob van Cosveldeä on arveltu flaamilaiseksi kauppiaksi.<sup>8</sup> Toinen samankaltainen leimasin on talletettu Kalmarin Skansenilta. Siinä silitysrautakilpeen on puumerkin lisäksi kaiverrettu inskriptio M(AGISTER) MENECHIDI JUVENIS. Sukunimi kuulune lyypekkiläiselle Junge-suvulle. Leimasin on ajoitettu 1200-luvun loppuun tai 1300-luvun alkupuoliskolle.<sup>9</sup>

Suomen varhaisin puumerkillinen sinettileimaus on rälssiin kuuluneen laamanni Björnin vaakunassa vuodelta 1344.<sup>10</sup> Ensimmäinen varsinainen porvarisinetti vuodelta 1380 on ahvenanmaalaissyntyisen Petri Finvissonin. Loput porvariskilpisistä sineteistä ajoittuvat myöhemmille vuosisadoille.<sup>11</sup> Suomen keskiaikaisista sineteis-

6. Jan Raneke, *Svenska medeltidsvapen* 1–3. Nya Doxa 2001.

7. Friedrich Crull, Die Wappen der bis 1360 in den heutigen Grenzen Meklenburgs vorkommenden Geschlechter der Mannschaft. *Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde* 57 (1887), 46.

8. Museum of London, ID-numero 98.36, <http://www.museumoflondon.org.uk/Collections-Research/Collections-online/> (31.1.2013). Ks. myös FMS 317, 322, 333–334, 337, 340, 343, 347–348, 361, 363.

9. Dagmar Selling, Arkeologiska spår av det äldsta Kalmar: Tiden fram till 1300-talets slut. Teoksessa Ingrid Hammarström (toim.), *Kalmar stads historia I: Kalmarområdets forntid och stadens äldsta utveckling: Tiden intill 1300-talets mitt*. Kultur- och historiska nämnden i Kalmar, 364.

10. Eric Anthoni, Tvenne finländska sigill från medeltiden. *Historisk Tidskrift för Finland* 1955, 74–75.

11. FMS 300.

tä noin 15 prosenttia on ollut rälssiin kuulumat-  
tomien käytössä.<sup>12</sup>

Ulvilan leimasimen latinankielinen inskriptio koostuu kahdesta sanasta. Edellinen, SIGILLVM, tarkoittaa sinettä. Jälkimmäinen, ALFONIS, on luultavasti genetiivimuoto germaanisesta nimestä Alf tai Alff samaan tapaan kuin Ulphonis/Ulfonis esiintyy Ulf-nimen genetiivinä.<sup>13</sup> Alff on yleinen nimi keskiajan kirjallisissa lähteissä. Ruotsalaisessa aineistossa vanhimmat esiintymät ovat 1290-luvulta,<sup>14</sup> mutta Suomessa ensimmäiset ajoittuvat 1400-luvulle. Alff tosin esiintyy kahdessa 1300-luvun asiakirjassa henkilönnimen alkuosana.<sup>15</sup> Nimeä ovat käyttäneet yhtä lailla kirkonmiehet, talonpojat kuin rälssinkin edustajat.

Vaikka leimasin löydettiin arkeologisesti määritellyn Ulvilan kaupunkialueen ulkopuolelta, se todennäköisesti liittyy kaupunkiasutukseen. Puumerkki kertoo sen kuuluneen porvarille, mahdollisesti Ulvilassa vierailleelle tai toimineelle kauppiaalle. Puumerkit ja sinetit olivat henkilökohtaisia, juridista toimijuutta osoittavia merkkejä, eikä niitä käytetty omistajan kuoleman jälkeen. Sinettileimasimista on siten pidetty hyvää huolta, mutta pienenä esineenä sellainen on kuitenkin saattanut joutua kotitalousjätteisiin. Kaupunkialueelle kertynyttä jätettä on siten kuljetettu pelloille lannoitteeksi, mitä kautta myös sinetti on voinut päätyä löytöpaikkaansa.

Ulvilassa käydyn kaupan vilkkainta aikaa oli juuri 1300-luku. Kaupungin syntyä ei tiedetä, mutta kaupunkioikeudet vahvistettiin viimeistään vuonna 1365. Tätä ennen alueella oli jo kaupunkimaista asutusta sekä kaupankäyntiä. Ulvilan kirkon kolme vanhinta hautakiveä ajoit-

tuvat 1290–1310-luvulle, ja osa vainajista oli saksalaistaustaisia.<sup>16</sup> Kirjallisissa asiakirjoissa on maininta Ulvilan kylästä sekä Pyhän Gertrudinkin kiltatuvasta vuodelta 1344, ja vuonna 1348 Ulvilasta käytettiin kauppalaan vastaavaa *villa*-nimitystä.<sup>17</sup> Ulvilan privilegioissa vuonna 1365 kaupunki alistettiin Tukholman kauppapiiriin ja ulkomaankauppaoikeus poistettiin. Tämän jälkeen kaupunkiin liittyvistä asiakirjoista katoavat saksalaiset nimet ruotsalaisten ja suomalaisten nimien ottaessa niiden paikan.<sup>18</sup> Alff-nimisen omistajan alkuperää on mahdoton todeta varmuudella, mutta sinettileimasimen liittyyneen Ulvilan saksalaispainotteiseen aikaan.

12. Visa Immonen, *Golden Moments: Artefacts of Precious Metals as Products of Luxury Consumption in Finland c. 1200–1600, I Text*. Society for Medieval Archaeology in Finland 2009, 326.

13. Wilfried Seibicke, *Historisches Deutsches Vornamenbuch*. Walter de Gruyter 1996, 76. Nimen kirjoitusmuotojen eroista Ivar Modéer, *Östsmäländska bondenamnen från 1500-talet*. Teoksessa Ivar Modéer (toim.), *Personnamn från medeltid och 1500-tal*. Almqvist & Wiksell 1957, 64–65.

14. *Sveriges medeltida personnamn*, hakusana ”Alf”, <http://www.sofi.se/5187> (31.1.2013).

15. Alfarmius, FMU (= Reinhold Hausen [toim.], *Finlands Medeltidsurkunder I–VIII*. Statsarkivet 1910–1935) 313; Alffwer, FMU 905.

16. Markus Hiekkänen, Ulvilan kirkon ikä. *Sarka* 2000, 23.

17. Jalmari Jaakkola, *Porin historia I: Satakunnan varhaiskauppa ja Porin edeltäjät*. Porin kaupunki 1958, 153–171; Seppo Suvanto, *Satakunnan historia 3: Keski-aika*. Satakunnan maakuntaliitto 1973, 280–282.

18. Jaakkola 1958, 210; Suvanto 1973, 287, 295–296; Georg Haggren, Rikkaan porvarin pöydästä – ja vähän köyhänkin: Lasinsirpaleita Ulvilan kaupunkialueelta. *Sarka* 2000, 72–73.